

dr Barbara Freier-Pniok

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Jaworznie

Diagnozowanie i interpretacja umiejętności maturzystów jako element wspierania nauczyciela w pracy (na podstawie wyników egzaminu maturalnego z WOS-u w latach 2015–2017)

Abstrakt

Referat zawiera analizę umiejętności maturzystów przeprowadzoną na podstawie wyników egzaminu maturalnego z wiedzy o społeczeństwie w latach 2015–2017. Diagnoza kompetencji uczniów została przeprowadzona na podstawie wyników maturalnych z zakresu zadania rozszerzonej odpowiedzi – wypracowania oraz części zawierającej między innymi zadania sprawdzające wiedzę i umiejętności z zakresu prawa, umiejętność analizy materiałów źródłowych, również ikonograficznych, a także zadań z danymi statystycznymi i zadań z zakresu samorządu terytorialnego. Przeprowadzono analizę wyników, opierając się na dokonanej przez zdających kolejności wyboru przedmiotu na egzaminie. W referacie przedstawiono także wnioski i interpretację wyników, konieczne do wspierania nauczyciela w pracy.

Wyniki egzaminu maturalnego stanowią niezwykle cenne i interesujące źródło informacji o poziomie umiejętności i wiadomości z wiedzy o społeczeństwie uczniów kończących czwarty etap edukacyjny. Dane uzyskane w trakcie egzaminu maturalnego mają przede wszystkim umożliwić sprawiedliwe i rzetelne określenie, w jakim stopniu uczniowie osiągnęli oczekiwany od nich poziom wiedzy i umiejętności, a także pomóc nauczycielom w doskonaleniu swojego warsztatu pracy, a tym samym w osiągnięciu lepszych rezultatów dydaktycznych.

Analizując wyniki całościowe egzaminu maturalnego z wiedzy o społeczeństwie, możemy zaobserwować, które umiejętności maturzyści opanowali w stopniu zadowalającym, a które należy jeszcze ćwiczyć i utrwalać na lekcjach przedmiotowych.

Średni wynik egzaminu maturalnego z wiedzy o społeczeństwie w ostatnich trzech latach, dla wszystkich zdających, kształtował się na poziomie 26–27%¹. Przedstawiając wyniki maturzystów, nie można poprzestać tylko na wyniku ogólnym. Aby diagnoza była pełna, należy dokonać szczegółowej analizy w celu określenia kompetencji maturzystów.

Analiza statystyczna, której wyniki przedstawiono poniżej, pozwoli na dokładniejsze zdiagnozowanie kompetencji maturzystów. Tabele 1 i 2 przedstawiają rozkład wyników dla zdających, podzielonych według kryterium wyboru

---

¹ Sprawozdania z egzaminu maturalnego 2015, 2016, 2017 [w:] <http://www.oke.jaworzno.pl/www2/index.php/informacje-o-wynikach-egzaminow> [dostęp: 5.05.2018].

przedmiotu maturalnego. Rozkład wyników pozwala zauważyć, że średni wynik testu różni się w zależności od tego, czy wiedza o społeczeństwie jest jedynym wybranym przedmiotem, czy też znalazła się w grupie innych wybranych przedmiotów.

Tabela 1. Wynik średni dla zdających, którzy wybrali wiedzę o społeczeństwie jako jedyny przedmiot na poziomie rozszerzonym w latach 2015–2017

	Liczba zdających*	Wynik średni %	Wynik średni w %
2015	805	14,91	25
2016	897	14,38	24
2017	736	15,09	25

*Zdający po raz pierwszy, piszący arkusz standardowy, którzy wybrali tylko jeden przedmiot na poziomie rozszerzonym.

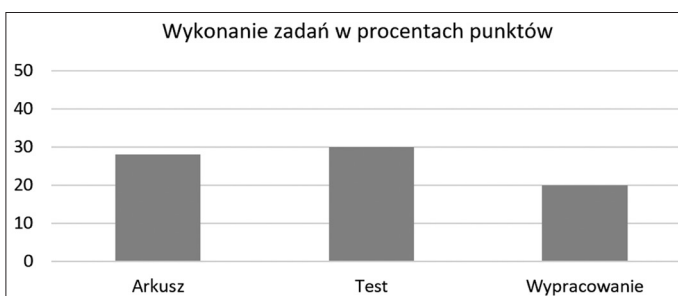
Analizując wyniki zdających przedstawione w tabeli 1, zauważymy, że abiturienti, którzy wybrali wiedzę o społeczeństwie jako jedyny przedmiot na poziomie rozszerzonym, uzyskali na poziomie 25% punktów możliwych do uzyskania. Tabela 1 wskazuje, że średni wynik w ostatnich trzech latach utrzymuje się na stałym poziomie, co oznacza, że arkusze maturalne są porównywalne, zatem pozwalają na dokonanie porównania również w obszarze umiejętności i wiedzy abiturientów. Zupełnie inaczej kształtują się parametry statystyczne dla tych abiturientów, którzy wiedzę o społeczeństwie wybrali jako jeden z wielu przedmiotów.

Tabela 2. Wyniki uczniów wg kolejności wyboru przedmiotu wiedza o społeczeństwie w latach 2015–2017

Kolejność wyboru przedmiotu na deklaracji	2015		2016		2017		
	Średnia	Liczba zdających	Średnia	Liczba zdających	Średnia	Liczba zdających	
1. wybór	19,47	1260	20,06	1337	19,86	1110	
2. wybór	32,35	906	32,08	811	31,01	740	
3. wybór	39,44	425	40,34	418	39,26	401	
4. wybór	45,76	126	43,73	91	47,47	89	
5. wybór	46,71	14	53,56	9	33,00	9	
6. wybór	0	0	31,67	3	74,5	2	

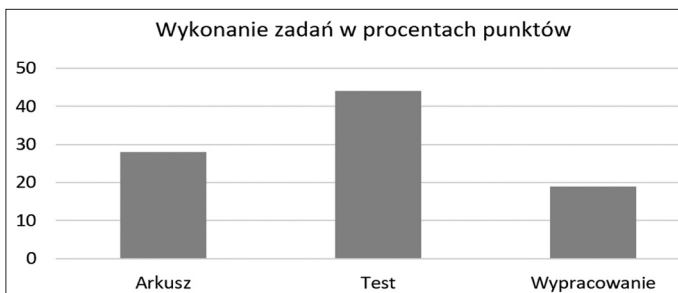
Pod dokonaniu analizy wyników maturzystów, możemy zauważyć, że wyniki abiturientów, którzy zadeklarowali ten przedmiot jako pierwszy, wybierając go spośród innych przedmiotów, mają średnią poniżej średniej krajowej. Natomiast wyniki powyżej średniej występują w grupie zdających, którzy wybierali wiedzę o społeczeństwie jako przedmiot drugi lub kolejny. Najwyższą średnią uzyskują uczniowie, którzy wybierają cztery i więcej przedmiotów na poziomie rozszerzonym. Najczęstszy średni wynik piszących to około 26% punktów na 60 punktów możliwych do uzyskania. Z analizy średnich wyników poszczególnych zdających wynika, że osoby, które wybierają przedmiot jako drugi lub kolejny, wybierają go świadomie i uzyskują wysokie wyniki.

Przedstawiając wyniki uzyskane na egzaminie, należy przyrzeć się poszczególnym częściom arkusza egzaminacyjnego. Każdy arkusz składa się z dwóch części stanowiących całość – części testowej i wypracowania, czyli zadania rozszerzonej odpowiedzi. Po obliczeniu poziomu wykonania dwóch części (testowej i wypracowania) możemy zauważyć, że najwięcej trudności sprawiło abiturientom napisanie wypracowania. Procentowy udział punktów uzyskany za cały arkusz oraz jego dwie części (testową i wypracowanie) przedstawiają poniższe wykresy.

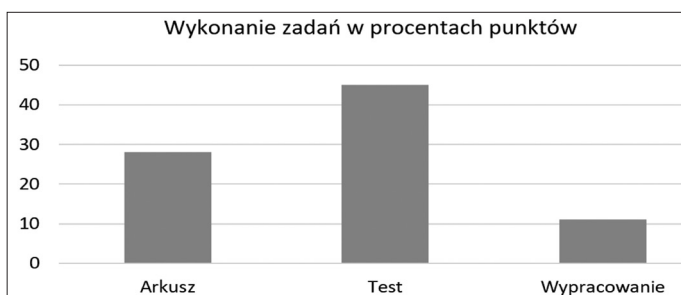
Wykres 1. Wyniki z części testowej oraz wypracowania dla wszystkich zdających egzamin z wiedzy o społeczeństwie w woj. śląskim (zdający egzamin po raz pierwszy – arkusz standardowy) w roku 2015

Po analizie wyników testu oraz wypracowania możemy wnioskować, że wykonanie zadań z części testowej było wyższe od zadania rozszerzonej odpowiedzi (wypracowania). W kolejnym roku, 2016, parametry statystyczne egzaminu były bardzo podobne. Procentowy udział uzyskanych punktów za wykonanie zadań całego arkusza nie ulegał zmianie, ale dostrzegamy wyższe o 14% wykonanie części testowej niż w roku 2015.

Wykres 2. Wyniki z części testowej oraz wypracowania dla wszystkich zdających egzamin z wiedzy o społeczeństwie w woj. śląskim (zdający egzamin po raz pierwszy – arkusz standardowy) w roku 2016

Reasumując, można stwierdzić, że w latach 2015-2017 wykonanie zadań całego arkusza pozostawało na tym samym poziomie (28%), przy wzroście procentowego udziału za wykonanie testu z 30% do 44% i spadku procentowego udziału punktów za wypracowanie z 20% do 11% w 2017 roku.

Wykres 3. Wyniki z części testowej oraz wypracowania dla wszystkich zdających egzamin z wiedzy o społeczeństwie w woj. śląskim (zdający egzamin po raz pierwszy – arkusz standardowy) w roku 2017

Warto przypomnieć, że egzaminator, klasyfikując wartość merytoryczną wypracowania na jeden z trzech poziomów (I-III), może ocenić ją wyłącznie na 12, 8 lub 4 punkty. Ostateczna liczba punktów uzyskanych przez zdającego jest zależna także od poziomu realizacji trzech pozostałych kryteriów, tj. poprawności merytorycznej pracy, selekcji informacji oraz języka, stylu i kompozycji pracy. Za zrealizowanie danego kryterium na poziomie wyższym/niższym od poziomu wartości merytorycznej pracę, uzyskuje jeden punkt więcej/mniej. Egzaminator może także ocenić pracę na 0 punktów.

Tabela 3 przedstawia parametry statystyczne zadania rozszerzonej odpowiedzi, czyli wypracowania w latach 2015–2017 w województwie śląskim.

Tabela 3. Parametry statystyczne zadania rozszerzonej odpowiedzi w województwie śląskim w latach 2015–2017

Opis danych/rok	2015	2016	2017
Liczba zdających	2719	2643	2328
Średnia	2,45	2,28	1,29
Wykonanie w %	20	19	11
Moc różnicująca	0,86	0,81	0,77
Maksimum punktów za zadanie	12	12	12
Liczba zdających, którzy uzyskali maksimum punktów	11	3	9
Procent zdających, którzy uzyskali maksymalną punktację	0,4%	0,1%	0,4%
Minimum pkt	0	0	0
Liczba zdających, którzy uzyskali minimum punktów	1683	1660	1862
Procent zdających, którzy uzyskali minimalną punktację	62	63	80

Analizując wyniki (tabela 3), możemy zauważyć, że w latach 2015–2017 zadowolający wynik z wypracowania, czyli wynik wyższy niż 0 punktów, uzyskało 38% zdających w 2015 roku, 37% w 2016 i 20% w 2017 r. Moc różnicująca wypracowania była bardzo wysoka (odpowiednio: 0,86 w roku 2015, 0,81 w roku

2016 i 0,77 w roku 2017). Tak wysokie wskaźniki mocy różnicującej wskazują, że z wykonaniem tego zadania bardzo dobrze radzili sobie uczniowie, którzy z części testowej również uzyskali wysokie wyniki. Abiturienti ze słabszymi wynikami z części testowej uzyskiwali z wypracowania niskie wyniki².

Wynik z zadania rozszerzonej odpowiedzi wskazuje, że należałoby w szkole doskonalić umiejętność redagowania logicznej i spójnej wypowiedzi pisemnej oraz konstruowania jasnych i precyzyjnych argumentów funkcjonalnych w zakresie omawianego zagadnienia. Wnioski końcowe wynikające z analizy sprawozdań z egzaminów maturalnych od 2015 do 2017 roku potwierdzają przedstawioną diagnozę. W sprawozdaniu maturalnym z 2015 roku autorzy zwracają uwagę na konieczność systematycznej pracy nad kształceniem umiejętności pisania zadania rozszerzonej odpowiedzi, a co najważniejsze dla nauczycieli – sprawdzanie wykonania tego zadania z uwzględnieniem holistycznego podejścia do oceniania³. Podobne wnioski zostały przedstawione w sprawozdaniach po egzaminie maturalnym w 2016 oraz 2017 roku. Po analizie wyników wypracowania w sprawozdaniach zwrócono uwagę, aby abiturient, pisząc zadanie rozszerzonej odpowiedzi, dokładnie analizował temat wypracowania, a zadaniem nauczyciela powinno być zwrócenie uwagi uczniom na konstrukcję tematu, konieczność wykorzystywania w trakcie pisania brudnopisu, aby uporządkować wywód i w ten sposób uniknąć umieszczania w pracy fragmentów niezwiązanych z tematem wypracowania⁴. Ćwicząc z uczniami na lekcjach pisanie zadania rozszerzonej odpowiedzi, warto sięgnąć do dziewięciu wypracowań z arkuszy maturalnych, gdzie mamy różnorodne tematy wypracowań, sprawdzające wiedzę i umiejętności z zakresu polityki, społeczeństwa, prawa, gospodarki czy stosunków międzynarodowych, różnorodne typy źródeł oraz sposoby konstruowania tematu.

Zasadniczym celem przeprowadzonej analizy umiejętności maturzystów jest zdiagnozowanie kompetencji uczniów z zakresu zagadnień związanych z prawem, pracą z materiałem ikonograficznym, z danymi statystycznymi oraz z zagadnieniami dotyczącymi samorządu terytorialnego.

Zadania sprawdzające wiedzę i umiejętności z **zakresu prawa** reprezentowane są na każdym egzaminie maturalnym. Zgodnie z podstawą programową z wiedzy o społeczeństwie treści dotyczące prawa obecne są zarówno na trzecim, jak i na czwartym etapie kształcenia. Tabela 4 przedstawia podstawowe parametry statystyczne zadań z zakresu prawa na egzaminie maturalnym.

² <http://sum.edu.pl/dzialalnosc-osrodka-oraz-informacje-dotyczace-sposoby-pisania-i-analizy-egzaminow/analiza-wynikow-egzaminu-testowego> [dostęp: 5.05.2018].

³ P. Załęski, M. Młynarczyk, Sprawozdanie z egzaminu maturalnego 2015. Wiedza o społeczeństwie, Warszawa 2015, s. 31.

⁴ P. Załęski, M. Kubala, Sprawozdanie z egzaminu maturalnego 2016. Wiedza o społeczeństwie, Warszawa 2016, s. 31; P. Załęski, W. Chybowski, Sprawozdanie z egzaminu maturalnego 2017. Wiedza o społeczeństwie, Warszawa 2017, s. 40.

Tabela 4. Średni wynik maturalny zadań z zakresu prawa w arkuszach maturalnych z lat 2015–2017

Rok	2015					2016		2017				
Nr zadania	27	28	29	30	31	19	20	16	17	18	19	20
Maksimum pkt	2	1	1	1	3	2	2	3	2	1	2	1
Wykonanie w % pkt	16	65	51	60	29	27	19	18	41	47	26	36
Moc różnicująca	0,68	0,16	0,38	0,05	0,58	0,60	0,62	0,73	0,38	0,36	0,56	0,24

Analizując uzyskane wyniki maturalne, można zauważyć, że zadania sprawdzające wiedzę i umiejętności z zakresu prawa nie są dla maturzystów zadaniami łatwymi. Najtrudniejszym zadaniem w 2015 roku było zadanie sprawdzające znajomość kompetencji najważniejszych organów sądowniczych państwa⁵. Zadanie sprawdzało umiejętności z zakresu IV etapu edukacyjnego punkt 31 oraz z zakresu III etapu edukacyjnego punkt 15 (podstawa programowa – wymagania szczegółowe dotyczące Trybunału Konstytucyjnego, Naczelnego Sądu Administracyjnego i Sądu Najwyższego)⁶. Analizując odpowiedzi abiturientów, można zauważyć, że najwięcej problemów sprawiało rozpoznanie kompetencji Sądu Najwyższego jako organu uprawnionego do stwierdzenia ważności wyborów parlamentarnych i prezydenckich. Mniej błędnych odpowiedzi było w określeniu kompetencji Trybunału Konstytucyjnego, aczkolwiek zdający również mylili Trybunał Konstytucyjny z Trybunałem Stanu lub Sądem Najwyższym. Trzeci opis kompetencji jednego z organów władzy sądowniczej RP – NSA jako organu drugiej instancji także sprawił zdającym wiele trudności, mylono NSA z Sądem Najwyższym, Sądem Okręgowym.

Na egzaminie maturalnym w 2017 roku zadanie, które sprawdzało poziom opanowania przez maturzystów zagadnień z zakresu punktu 31, 32 oraz 33 podstawy programowej, także okazało się zdaniem trudnym⁷. W zadaniu należało poprawnie wpisać do schematu sądownictwa RP nazwy sądów. Jak się okazało, rozpoznanie Sądu Najwyższego i jego miejsca w hierarchii sądów powszechnych dla niektórych zdających okazało się trudne – zdający uzyskali z tego zakresu 18% punktów możliwych do uzyskania (zadanie 16 w 2017 r. i 16% punktów za zadanie 27 w 2015 r. Analizując wyniki zadań, możemy wnioskować, że treści zawarte w podstawie programowej dotyczące władzy sądowniczej w RP wymagają szczególnego utrwalenia w procesie kształcenia.

Stałym elementem w arkuszu maturalnym są także zadania wyposażone we fragmenty pism procesowych, które maturzysta musi uzupełnić odpowiednimi danymi. Zdający uzyskiwali w tych zadaniach od 19% do 29% punktów możliwych do uzyskania. Tego typu zadania sprawdzają umiejętność wykorzystywania w praktyce wiedzy zdobytej na lekcjach, dlatego warto zwrócić większą uwagę w procesie dydaktycznym na potrzebę ich opanowania.

⁵ Zadanie 27 – punktacja za zadanie – maksymalnie 2 pkt.

⁶ Podstawa programowa z komentarzami. Tom 4. Edukacja historyczna i obywatelska w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum (punkt I i V wymagań ogólnych dla poziomu rozszerzonego, wymagania szczegółowe punkt 31; wymagania dla III etapu edukacyjnego punkt 15).

⁷ Tamże, punkt 31, 32, 33 (wymagania dla III etapu egzaminacyjnego punkt 15).

Najtrudniejszym zadaniem z zakresu prawa na maturze 2016 r. było zadanie 20, sprawdzające poziom opanowania wiedzy i umiejętności dotyczących struktury sądownictwa w Polsce. Analogiczne zadanie z roku 2015 również było dla maturzystów zadaniem trudnym. Obydwa zadania sprawdzały znajomość kodeksów obowiązujących w RP. W 2017 roku zdający uzyskali tego samego zagadnienia rezultat dwukrotnie wyższy, czyli 41%.

Kolejnym, niezmiennym elementem arkusza są zadania sprawdzające umiejętności **analizy materiału ikonograficznego**, najczęściej rysunku satyrycznego lub plakatu.

Tabela 5. Średni wynik maturalny zdań z zakresu analizy materiałów ikonograficznych w arkuszach maturalnych z lat 2015–2017

Rok	2015	2016	2017
Nr zadania	5	4	7
Maksimum pkt	1	1	1
Wykonanie w % pkt	43	61	41
Moc różnicująca	0,31	0,38	0,48

Zadania wymagające umiejętności interpretacyjnych – odczytania wymowy ideowej lub wyjaśnienia problemu nie dla wszystkich są zadaniem łatwym. Poprawne odczytanie problemów społecznych zarówno z rysunku satyrycznego, jak i ze zdjęcia przedstawiającego mural (zadanie 5 w arkuszu z 2015 roku) stanowiło problem dla ponad połowy zdających ten egzamin⁸. Zadania z arkuszy maturalnych: w 2016 zadanie 4 i w 2017 roku zadanie 7 sprawdzały podobną umiejętność wyjaśnienia problemów społecznych zilustrowanych na rysunkach satyrycznych. Analizując średnią wyniku za te zadania, możemy zauważyć, że o ile w 2016 roku maturzyści poradzili sobie z zadaniem, o tyle już rok później wynik był słabszy niż w roku poprzednim. Przyczyną przedstawionych wyników może być fakt, że zbyt często w praktyce dydaktycznej poprzestaje się na ogólnej refleksji na temat materiału źródłowego, nie zostaje on poparty rzetelną i wnikliwą analizą, kształtującą w uczniach umiejętności interpretacyjne.

W każdym arkuszu egzaminacyjnym są zadania sprawdzające umiejętność **odczytywania danych statystycznych, interpretowania oraz na ich podstawie rozstrzygnięcia problemu**. Od zdającego wymaga się także umiejętności uzasadniania opinii lub wskazania zależności na podstawie danych statystycznych.

Tabela 6. Średni wynik maturalny zdań z zakresu analizy danych statystycznych w arkuszach maturalnych z lat 2015–2017

Rok	2015	2016		2017	
Nr zadania	9	6	8	6	22
Maksimum pkt	1	1	1	1	2
Wykonanie w % pkt	26	27	77	21	26
Moc różnicująca	0,37	0,10	0,34	0,32	0,58

⁸ Arkusz maturalny z 2015 roku, zadanie 5.

Tego typu zadania były w arkuszu z 2015 roku (zadanie 9) oraz w 2017 roku (zadanie 22). W jednym i drugim przypadku możemy stwierdzić, że takie zadanie nie jest zadaniem łatwym dla zdecydowanej większości piszących arkusz maturalny. Zdający uzyskali średnio 26% punktów. Najwięcej trudności przedstawiało abiturientom odniesienie się do danych statystycznych w uzasadnieniu opinii lub w wykazaniu zależności. W rzeczywistości szkolnej należałoby systematycznie omawiać zadania wykorzystujące dane statystyczne i uczyć młodzież na konieczność opierania się na interpretacji danych podczas udzielanej odpowiedzi. Pozostałe zadania wykorzystujące wykresy, jako źródło danych, to zadania typu prawda/fałsz (zadanie 6 i 8 z arkusza 2016 roku oraz zadanie 6 z arkusza 2017). Wykonanie tych zadań jest porównywalne z zadaniami omawianym wyżej, za wyjątkiem zadania 8, które poprawnie wykonuje 77% zdających.

Zadania sprawdzające wiedzę i umiejętności z zakresu samorządu terytorialnego w kolejnych latach stanowiły dla maturzystów problem. Każde zagadnienie dotyczące samorządu, które pojawia się na maturze, stanowi dla zdających dużą trudność, bez względu na zakres i sposób stawiania pytania.

Tabela 7. Średni wynik maturalny zdań z zakresu zadań dotyczących samorządu terytorialnego w arkuszach maturalnych z lat 2015–2017

Rok	2015		2016	2017
Nr zadania	7	11	18	15
Maksimum pkt	1	1	2	2
Wykonanie w % pkt	46	28	23	23
Moc różnicująca	0,43	0,45	0,71	0,55

W 2015 roku zdający mieli trudności, aby poprawnie zidentyfikować nazwy województw na mapie Polski oraz określić nazwę organu nadzoru nad stowarzyszeniem. Zadanie 18 z arkusza w 2016 roku sprawdzało wiedzę i umiejętności z punktu 28 podstawy programowej. Abiturienti musieli wpisać nazwę właściwego organu władzy administracji terenowej na podstawie przepisów prawnych – zadanie to okazało się dla zdających trudne. Tylko 23% zdających poradziło sobie z tym zadaniem. W roku 2017 w arkuszu egzaminacyjnym zostało umieszczone zadanie sprawdzające podobną wiedzę i umiejętności z zakresu samorządu terytorialnego. Maturzyści, podobnie jak rok wcześniej, mieli na podstawie przepisów prawnych przyporządkować kompetencje do odpowiedniego organu władzy samorządowej i rządowej. To zadanie również okazało się trudne dla zdających. Oba zadania mają takie same parametry wykonania - 23% punktów możliwych do uzyskania w zadaniach punktowanych od 0 do 2 pkt. W jednym i drugim przypadku znajomość kompetencji organów w samorządzie terytorialnym jest słaba, konieczne jest zatem zwrócenie uwagi na lekcjach przedmiotowych na rozwijanie umiejętności czytania przepisów prawnych oraz znajomość kompetencji organów samorządu terytorialnego.

Podsumowanie

Analiza jakościowa danych dotyczących wyników egzaminu maturalnego pokazuje jak ważna jest ona dla nauczycieli w planowaniu pracy dydaktycznej z uczniami. Po analizie wykonania maturalnych zadań egzaminacyjnych z zakresu wiedzy

o społeczeństwie za lata 2015–2017 możemy stwierdzić, że maturzyści mają trudności z wiedzą dotyczącą zagadnień prawnych, w tym treści zawartych w podstawie programowej dotyczące władzy sądowniczej w RP wymagają szczególnego utrwalenia w procesie kształcenia. Także zagadnienia dotyczące samorządu terytorialnego i jego kompetencji, w tym: samorządu gminy, powiatu i województwa, interpretacji danych statystycznych na podstawie analizy wykresów, a także interpretacja rysunków satyrycznych lub szerzej: interpretacja materiałów graficznych przysparza trudności zdającym. Prowadzi to do wniosku, że ważnym elementem pracy nauczyciela powinno być kształcenie umiejętności analizy źródeł ikonograficznych pod kątem ukazania problemów społecznych, kształcenie umiejętności odczytywania przepisów prawnych, a także kształcenie umiejętności praktycznego wykorzystania wiedzy w praktyce (np. dotyczącej pism procesowych). Treści te są dla maturzystów trudne i wymagają wielu ćwiczeń. Wyniki z zadań rozszerzonej odpowiedzi wskazują, że należałoby w szkole doskonalić umiejętność redagowania logicznej i spójnej wypowiedzi pisemnej oraz konstruowania jasnych i precyzyjnych argumentów funkcjonalnych w zakresie omawianego zagadnienia.

Wiele cennych wskazówek dydaktycznych można znaleźć w Sprawozdaniach z egzaminu maturalnego publikowanych każdego roku na stronach internetowych przez Centralną Komisję Egzaminacyjną i okręgowe komisje egzaminacyjne. Zawierają one informacje o poziomie wykonania każdego z zadań wraz z odniesieniem do zapisów podstawy programowej kształcenia ogólnego, komentarze dydaktyczne egzaminatorów, przykładowe rzeczywiste realizacje odpowiedzi przez zdających, szczególnie ważne analizy pod tytułem: problem „pod lupą” oraz wnioski i rekomendacje.

Bibliografia

- Arkusze maturalne, <http://www.oke.jaworzno.pl/www2/index.php/egzamin-maturalny/arkusze-egzaminacyjne> [dostęp: 5.05.2018].
- Niemierko B. (2009), *Diagnostyka edukacyjna. Podręcznik akademicki*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Okoń W. (1987), *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*. Warszawa: PWN.
- Podstawa programowa z komentarzami. Tom 4. Edukacja historyczna i obywatelska w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum, https://womgorz.edu.pl/files/File/Doradztwo_metodyczne/Podstawa%20programowa%20z%20komentarzami.%20Edukacja%20historyczna%20i%20obywatelska.pdf [dostęp: 5.05.2018].
- Sprawozdania z egzaminu maturalnego 2015, 2016, 2017, <http://www.oke.jaworzno.pl/www2/index.php/informacje-o-wynikach-egzaminow> [dostęp: 5.05.2018].
- Załęski P., Młynarczyk M., *Sprawozdanie z egzaminu maturalnego 2015. Wiedza o społeczeństwie*, Warszawa 2015, s. 31 [w:] <http://www.oke.jaworzno.pl/www2/index.php/informacje-o-wynikach-egzaminow> [dostęp: 5.05.2018].
- Załęski P., Kubala M., *Sprawozdanie z egzaminu maturalnego 2016. Wiedza o społeczeństwie*, Warszawa 2016, s. 31 [w:] <http://www.oke.jaworzno.pl/www2/index.php/informacje-o-wynikach-egzaminow> [dostęp: 5.05.2018].
- Załęski P., Chybowski W., *Sprawozdanie z egzaminu maturalnego 2017. Wiedza o społeczeństwie*, Warszawa 2017, s. 40 [w:] <http://www.oke.jaworzno.pl/www2/index.php/informacje-o-wynikach-egzaminow> [dostęp: 5.05.2018].